■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום שני ■ פרשת בראשית ■ חוה"מ סוכות ■ י"ט תשרי ה'תשע"ח ■ 09.10.2017 ■ גליון מס' 448 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

בראשית - ספר האחים והאחיות
לספר בראשית יש כמה מאפיינים, חז"ל קראו לו "ספר הישר" כמו שמובא (ע"ז כה א): "הלא היא כתובה על ספר הישר...
המשך בעמ' 2

שוויית קיץ
שאלתם של רבים: ילמדנו רבנו אודות נטילת 'ריטלין' בשבת וביום הכיפורים?...
המשך בעמ' 3

סיפור לשבת
הפושע המסוכן שהשתגע
סיפור נפלא סיפר רבי אליהו מני, רבה של העיר חברון לפני יותר ממאה שנה. הסיפור אירע בשנות ילדותו של הרב...
המשך בעמ' 5

שביבים
■ "ואפילו לא קמצוץ של טבק"
■ לימוד תורה מבראשית
■ עץ פרי עושה פרי (א',י"א)
המשך בעמ' 6

אדון כל המעשים

/ הגרי"ד הלוי סולובייצ'יק זצ"ל*

ברצוני להתעכב על הפסוק הראשון - בראשית ברא. מדי קראי את מאמרו של ר' יצחק, שבו פותח רש"י את פירושו לתורה, הריני תוהה ומשתומם: אימתי נכתב מאמר זה - לפני הרבה מאות שנים, או שמא רק אתמול באחד העיתונים היומיים? והרי נתקלים בנושא גם היום, כאשר משמיעים לנו מעל בימת האו"ם את הטענה הידועה "ליסטים אתם". נראים הדברים, שהקטרוג הזה העסיק גם את ר' יצחק. "אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית? משום (תהלים קיא, ו): כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל: ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים - הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו; ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ר' יצחק שואל למה אין התורה פותחת בפירוטן של מצוות כגון "החודש הזה לכם" השייכות לתחום היחסים שבין כנסת ישראל והקב"ה. הסברה נותנת שכל אירוע, אפילו בתחום היחסים שבין הקב"ה וכנסת ישראל, מהווה מקור להלכה. התורה שלנו אינה צרור של סיפורים סתם, אלא ספר של דבר חוק ומשפט לעם ישראל. התיאורים על בריאת האדם ושאר הבריות בעולמנו - כולם הם מקור להלכה, ועלינו לחפש את השיטה הנכונה כדי לפענח את ההלכה הרמוזה בכל מילה ובכל פסוק. "בראשית ברא א-להים" - בפסוק ראשון זה קשור עניין "כח מעשיו הגיד לעמו". יש כאן גילוי סוד. סדר הבריאה מטרתו להצדיק את זכותו של עם ישראל לארץ-ישראל. חבוי כאן כל המסר בדבר ארץ-ישראל. האם נוכל להבין בפשטות את התופעה הנוראה "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו", את העובדה שתמיד שבים וחוזרים המאמצים להציק לנו? ואכן, דבריו של ר' יצחק באים להסביר לנו את תוכנה של ההיסטוריה שלנו. המלים "שבכל דור ודור עומדים עלנו לכלותנו" שבהגדה של פסח מופנות אל אבי המשפחה, והסיבה פשוטה: לא תמיד מבינים הבנים מה שמסוגל האב להבין. האב הוא בעל ניסיון רב יותר, ואולי יכול הוא להסביר לנו את הסוד ואת הסיבה שבאמירה הזאת.

ישנם דברים הרבה שהגוי רואה אותם לגמרי אחרת מכפי שאנו רואים אותם. הגוי רוצה שאנו נתאים עצמנו אליו, למשל בראיית עניין ירושלים, והרי הגוי אינו מסוגל כלל וכלל לראות את ירושלים במשקפיים שלנו. וכי יכול הוא להבין את דבר עשר הקדושות שבהן נתקדשה ירושלים? לא, הוא אינו מסוגל לירד לעמקם של דברים אלה ולהבין את עוצמת זיקתנו ותוקף תלותנו הרוחנית בירושלים. זר לא יבין את מקומה המלא של ירושלים ושל ארץ-ישראל בכלל בהוויתנו. היכן מקורם של הדברים האלה?

יש לנו בתורה, בייחוד בספר דברים, תיאורים מלבבים בדבר ארץ-ישראל. בפרשת עקב נמצא הרבה משבחי ארץ-ישראל בגשמיות וברוחניות, והדברים מושכים את הלב. הנפש מתרגשת ומתפעמת. אמנם כאשר אתה שומע על כל הקשיים שצריך העולה לארץ-ישראל בזמננו להתגבר עליהם, על הגיוס לצבא ועל הסכנות האחרות - נדמה לך לעתים שאולי ואולי המחיר הוא יקר מדי. עם כל זה נמשכת הנפש הישראלית לשם. מהו הסוד שבדבר מופלא זה? אותן עשר הקדושות הדורשות מאתנו קרבנות. המחויבות המוחלטת שלנו כלפי ארץ-ישראל בכלל וכלפי ירושלים בפרט - נובעת מן הפסוק "בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ". לפי רבי יצחק מצדיק פסוק זה את כניעתנו המוחלטת והבלתי מתפשרת לאהבת ארץ-ישראל וירושלים - יהא המחיר יקר כאשר יהא. מסירות נפש. אמנם - כל מה שאני אומר כאן וכעת, אין לו שום קשר למה שנאמר פעמים הרבה על ידי תנועות או גורמים שונים בארץ. לא על דברים שלהם מוסבים הדברים שאני אומר כאן, אלא הגישה ההלכתית שלנו היא הגורם לכניעה המוחלטת של המחשבה. השאלה אם יכולה או צריכה גישה הלכתית זו להתבצע תוך סתירה כלשהי כלפי העיקרון של פיקוח נפש - היא

שאלה חשובה בפני עצמה ואין אני נכנס כעת לבירורה המקיף. מה שכן ברצוני להדגיש הוא, כי הזמן מעולם לא החליש אצל בני עמנו את הרגשת המחויבות לארץ-ישראל. מחויבות זו היא מוחלטת ולא יחסית.

ועוד דבר עלי להדגיש: גישתנו היא שהגשמתה של המחויבות צריכה להתבצע תוך זהירות ודיוק מדוקדק ביותר, ולא באמצעותה של איזו היסטריה רגשנית. בתחום הזה לא עמדה כנסת ישראל מפני שאלות במשך תשע עשרה מאות השנים האחרונות - מאז החורבן. אזי, בימי החורבן, התרחש הסיכסוך הטרגי בין הגדול שבין מנחילי מורשת ישראל, רבן יוחנן בן זכאי, ובין גדולי הקנאים שהתנגדו לשיטתו. רבן יוחנן פטריוט גדול היה, ללא שום ספק. כסבור היה, כי נטישתה של דרך הזהירות כמוה כחוסר הבנה בהיסטוריה, והיא עלולה להביא לבסוף אסון גדול על כנסת ישראל כולה. מתנגדיו - והגמרא אינה מגנה אותם - לא קיבלו את דעתו של ר' יוחנן בן זכאי. אכן, איני יודע מה היה מתרחש בחייה של כנסת ישראל במשך אותן תשע עשרה מאות השנים אילמלא עשה ר' יוחנן מה שעשה, קשה מאוד לשער ולדמיין את הדבר. כל מה שאני אומר הוא, כי בעניינים מסוג זה דעתם של חז"ל היא, כי עלינו להיות זהירים ולעשות מה שאנו משוכנעים שצריך לעשות בלי רעש ופירסום, שעלינו לשאול את גדולי הדור, ולא לסמוך על התרגשות נלהבת, שאל לנו לפנות אל אמצעי התקשורת - עלינו להיות מאוחדים.

אבל נחזור אל מאמרו של ר' יצחק. מהו מקור המחויבות היהודית כלפי ארץ-ישראל וירושלים? לפי דעתו של ר' יצחק המקור הוא בפסוק "בראשית ברא", ולפי רש"י זוהי אמירה הלכתית - בלתי מוגבלת בזמן ובאמצעים שאדם צריך לעשות כדי לקיים מחויבות גדולה זו. אמנם, קשה הדבר להבינו: מהיכן לומדים אנו דברים אלה מהמלים "בראשית ברא"? לכאורה מדבר הפסוק בעניין אחר לגמרי. מה השייכות בין "בראשית ברא" לענין המחוייבות הבלתי מוגבלת שלנו כלפי ארץ-ישראל וירושלים? הבה נברר פרט הלכתי, אמנם קשה במקצת, אבל חשוב לעניין שלפנינו. הדבר נוגע לדיני נזיקין שאנו לומדים בגמרא. יש כאן שאלות אחדות: מהם המקור והיסוד של ענין הבעלות? מהו מקור המושג של נכסים ב"שולחן ערוך" שלנו? מניין ההצדקה לטענו, כי חפץ מסוים הוא נכס שלי? האם יש כאן דבר מלכות או משהו אחר? כוונתי בשאלות האלה היא לעמוד על המקור המוסרי שבטענות הבעלות על משהו. בהשקפתנו ההלכתית יש רק מקור אחד למושגי הבעלות: משיכה, הגבהה, מסירה, חליפין ועוד כמה פעולות דומות, הן מדרכי הקניינים ובבחינת סמלים של קניינים. ביסודו של דבר יש רק קניין עליון אחד - ויש לכך משמעויות גם בהלכה למעשה - והוא יצירתו של הנכס. למי שייך שולחן זה שלידו אני יושב כעת? לנגר שעשה אותו, שכן אילמלא הוא לא היה עומד לפני שולחן כלל. כיצד מגיע אני לבעלות עליו? בפשטות: ע"י משיכה, הגבהה, מסירה, חצר וכדומה, שהם סמלים בידי האיש היוצר את הנכס והמאפשרים את דרך העברתו לבעלות אחרת. כל אלה הם דרכי קניינים-סמלים. מקור הבעלות הוא דבר יצירתו של הנכס.

והנה עוד עניין: הרמב"ם פוסק, כי הזורע שדה הפקר חייב בתרומה ומעשרות (הלכות תרומות ב', יא). מסתבר, כי על ידי הזריעה נקבעת בעלות חדשה על הקרקע, כי בהיות הקרקע הפקר היה האיש פטור מן המעשר. נדמה לי, כי היה זה רבנו חיים (מבריסק) שהיה מסביר, כי הזורע שדה של הפקר, כאילו הוא ממשם את שייכות הקרקע המופקרת לו בעצמו מההתחלה, ועל כל פנים הפירות הם שלו מן ההתחלה, מכיוון שהוא אשר טרח בהם. זוהי בעלותו של הטורח ועל כן הוא חייב במעשר, ואילו הזורע שדה השייך למישהו אחר - פטור מן המעשר מכיון שיש שם בעלות אחרת. מהו אפוא הדבר הנותן לך רשות לומר על נכס שהוא שלך ושאתה הוא הבעלים שלו? אין זה כי אם עבודתך, עמלך, יצירתך. הבסיס התורני של כל הקניינים הוא: יצירה, עמל, כל זמן שאין השדה שייך למישהו אחר שיכול לתובעו, ואנו יצרנו בו משהו בתנאים של חוסר בעלים והפקר - הפירות הם בבעלותנו, בעוד שהשדה עצמו הוא הפקר. עמלנו הקנה לנו את הפירות. כאן ברצוני להעיר: אין בדברים האלה שאמרתי רמיזה כלשהי לתפיסות סוציאליסטיות שהחלו להיות פופולריות בתחילת המאה הנוכחית ושהיו מלוות בהרבה ויכוחים בנושא מקורות הבעלות בכלל. ביסודו של דבר אומרת גם היהדות שהבעלות, לפי אמות מידה של יושר מוסרי, נובעת מהייצור ומהעבודה. אולם ישנו הבדל גדול ויסודי בין הסוציאליזם והיהדות בכל הנוגע לבעלות על נכסים. הסוציאליזם גורס, כי הנכסים בכלל שייכים למדינה והיא הבעלים עליהם, ואילו היהדות גורסת שהנכסים בכלל שייכים למישהו אחר - להקב"ה. אמיתה של גירסת היהדות מצויה בפסוק "בראשית ברא א-להים את השמים ואת הארץ". צריך לדעת מיהו בעל-הבית בעולם, בעל הפלטין והבירה. לפעמים קשה למצוא ולזהות את הבעלים. כאשר בא אברהם אבינו לעולם, עדיין לא ראה את הבעלים ורק ידע שיש אדון ובעלים לבירה, לקוסמוס. כיצד ידע? מפני שהבין, בעומק ישותו, כי מישהו ברא ויצר את העולם, ורק צריך שהוא, אברהם, יזהה ויכיר את הבעלים. מלאכת הבריאה והיצירה היא המכרעת לגבי הבעלות. זכותו של הבעלים היא להסדיר ולכוון את הכל בקשר לבירה זו - את הדיור ושאר החובות והזכויות של הדרים בה.

* (כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון)

בראשית - ספר האחים והאחיות

/ הרב יעקב הלוי פילבר

לספר בראשית יש כמה מאפיינים, חז"ל קראו לו "ספר הישר" כמו שמובא (ע"ז כה א): "הלא היא כתובה על ספר הישר - מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנא': (במדבר כג): תמות נפשי מות ישרים." את ישרותם של האבות מסביר הנצי"ב בפתיחתו לספר בראשית שהיו ישרים ומבקשים טובתם של טובים ורעים. וכמובן ספר בראשית הוא ספר האבות והאמהות שעל המסופר בו אנו אומרים: אימתי יגיעו מעשי למעשה אבותיי אברהם יצחק ויעקב. אבל ספר בראשית הוא גם ספר האחים והאחיות, החל מקין והבל, שלושת בני נח, ישמעאל ויצחק, עשו ויעקב, לאה ורחל ושנים עשר האחים

בני יעקב ולבסוף אפרים ומנשה.

מערכת היחסים של האחים שבספר בראשית רצופה מריבות, הראשונה שבהם היא המריבה של קין והבל, וחז"ל שואלים במדרש: "על מה היו מדיינים?" ונאמרו על כך כמה סיבות: "אמרו: בואו ונחלוק את העולם, אחד נטל הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין, דין אמר: ארעא דאת קאים עליה דידי, ודין אמר: מה דאת לביש דידי, (זה אמר הקרקע שאתה עומד עליה שלי, וזה אמר מה שאתה לבוש שלי) דין (זה) אמר: חלוץ (בגדיך)!, ודין (וזה) אמר: פרח (באויר)!, מתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר: שניהם נטלו את הקרקעות ושניהם נטלו את המטלטלין ועל מה היו מדיינין? זה אומר: בתחומי יבנה בית המקדש, וזה אומר: בתחומי יבנה, שנאמר: "ויהי בהיותם בשדה", ואין שדה אלא בית המקדש כד"א: ציון שדה תיחרש, ר' יהודה אומר על חוה הראשונה היו מדיינין" (ב"ר פר' כב). אמר ר' אבהו: חוה הראשונה חזרה לעפרה, ועל מה היו מדיינין? אמר ר' הונא: על תאומה יתרה שנולדה עם הבל, זה אומר אני נוטלה שאני בכור, וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי, ומתוך כך ויקם קין (ילק"ש בראשית לח) שלוש סיבות מונים לנו חז"ל שגורמים בעולם למריבה: האחת היא הכלכלה (בוא ונחלוק את העולם), השנייה מלחמת הדתות (בית המקדש) והשלישית המין (חוה הראשונה). והמריבה הזאת נסתיימה ברצח. את הלקח של מריבת קין והבל ראה אברהם והוא אומר ללוט: "אנשים אחים אנחנו אל נא תהי מריבה בנינו". ושואלים על כך: ואם לא היו אחים כן היתה יכולה להיות מריבה ביניהם? והתשובה היא שמריבה הפורצת בין אחים היא הרסנית ואין חמורה ממנה. ולכן מציע אברהם להיפרד. גם בין ישמעאל ליצחק פורצת מריבה, וגם במריבה הזו היתה סכנה של שפיכות דמים כמו שלמדו מהכתוב: "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" - ואין מצחק אלא שביקש להרגו, שנאמר: "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו" (ש"ב ב, ב יד) (תנחומא פר' שמות כד), וגם כאן שרה פועלת להפרדת כוחות. ומריבת האחים אינה פוסקת וגם בדור הבא: עשו שונא ליעקב ומבקש להורגו, וכך גם שנאת השבטים ליוסף שנאמר: "וישנאו אותו".

שנאת האחים היתה פעמים רבות ללא חמלה וללא התחשבות, היא היתה נוקבת עד התהום, לא כך היה אצל האחיות, גם בין האחיות לאה לרחל היו כל הסיבות למריבה ושנאה, לאה חושבת שרחל לקחה לה את בעלה, ורחל יודעת שיעקב אוהב אותה ועובד את אביה בשבילה ולבסוף באה לאה ונכנסת תחתיה. והנה לא זו בלבד שהן אינן פוגעות אשה בזולתה אלא אדרבא כל אחת מוכנה לוותר משלה לטובת אחותה. על רחל מסופר (איכה רבה, פתיחות כד) שאמרה לקב"ה: "גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה". ואילו אח"כ לאה לעומתה אינה מנצלת את יתרונה על רחל בהולדת ילדים, ובגדלות רוחה היא מוכנה לוותר על הילד השביעי שלה לטובת רחל ובלבד שלא תיפגע אחותה כמו שמובא בגמרא (ברכות ס א): "דנה לאה דין בעצמה ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה, אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות! מיד נהפכה לבת, שנאמר ותקרא את שמה דינה!" יחסי לאה ורחל הם הדוגמא והמופת כיצד יש לקיים יחסי אחווה בין אחים, ולא על חנם אמרו כל העם לבועז על רות: ייתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל".

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלתם של רבים: ילמדנו רבנו אודות נטילת 'ריטלין' בשבת וביום הכיפורים?

תשובה: אכן שאלה זו מאוד רלוונטית בשנים האחרונות, אחר שיש הרבה ילדים ובני נוער ואף מבוגרים שנוטלים 'ריטלין' בגלל הפרעות קשב וריכוז על סוגיה השונים, ויש לברר האם לקיחת 'ריטלין' בשבת היא בגדר 'רפואה בשבת' ואם תמצי לומר שכן, האם הפרעת הקשב וריכוז מגדירה את האדם הלוקה בה כ'חולה שאין בו סכנה' המותר לו לקחת תרופות בשבת, או שלכלל הגדרה זו לא הגיעה, והרי זה כ'מקצת חולי' שאסור בלקיחת תרופות בשבת, ואם תמצי לומר שלכלל 'חולה שאין בו סכנה' לא הגיע, האם יש עצה היאך יוכל בכל זאת ליטול את הריטלין בשבת, וכן יש לברר מה דין הריטלין לגבי צום יום הכיפורים.

והנה באשר לשבת, נראה שיש בזה כמה סברות להקל:

א) ראשית יש לברר האם ה'ריטלין' נכלל בכלל 'רפואה' שהנה מי שסובל מכאב ראש או כל כאב וחולי אחר, הרי שהכדור שאותו הוא נוטל כדי לנטרל את הכאב או את המחלה וודאי מוגדר כ'רפואה', אולם מצאנו בהלכה שמותר לשיכור לעשות פעולות בשבת כדי להפיג את שכרותו ואין זה מוגדר בתור 'רפואה' ומעתה יש לברר האם נכון להגדיר את הריטלין כ'רפואה' או כ'הפגת שכרות', ואף שהדעת נוטה להגדירו כ'רפואה', מכל מקום מידי ספק לא יצאנו.

ב) בהנחה ואכן אדם הלוקה בהפרעת קשב וריכוז נקרא 'חולה' והריטלין נחשב ל'תרופה' כעת יש לברר האם הוא מוגדר כחולה שאין בו סכנה לכל הפחות, או רק כ'מקצת חולי' וכאמור לעיל נפקא מינה רבתי יש בעניין שהרי לחולה שאין בו סכנה מותר לקחת תרופות בשבת, מה שאין כן למי שיש לו מיחוש ולכלל חולה לא הגיע שאסור לו לקחת תרופה בשבת. והנה קשה להגדיר בזה כללים ברורים וכל מקרה לגופו אבל נראה שיש לחלק בזה בין הפרעת קשב וריכוז המלווה בהיפראקטיביות (ADHD) להפרעת קשב רגילה (ADD) שבסוג

הראשון יותר מצוי שהפרעה זו לא מאפשרת ללוקה בה לנהל סדר יום רגיל וחייו, וחייו של סובביו, נהפכים לסיוט ואו אז אכן ייתכן ואפשר להגדיר זאת 'כחולה שאין בו סכנה', אך בהפרעה מהסוג השני המאפשרת ללוקה בה לנהל סדר יום רגיל אך אינו מרוכז כל כך ומעט חולמני, אין זה בכלל 'חולי כל גופו'. ועיין עוד לקמן בחידוד חילוק זה[ב].

ג) לכל זאת יש לצרף את סברת הגר"ח נאה[ג] שבזמננו ניתן להקל בגזירה זו של 'שחיקת סממנים'[ד].

ולכן נראה שיש להקל לגבי 'שבת' בשתי סוגי ההפרעות, בסוג הראשון משום שיותר יש מקום לומר שאין זה בגדר 'רפואה', ובסוג השני על אף שנראה יותר שזה אכן נחשב 'רפואה' ייתכן שזה בגדר 'חולה שאין בו סכנה' ולכל לזה לצרף סברת הגר"ח נאה.

ובאשר ליום כיפור: הנה ביום כיפור מעבר לגזירת 'שחיקת סממנים' יש גם את נידון הצום שבגינו אסור להכניס שום דבר אל פיו ומעיו, ויש לדון האם משום כך מותר לקחת 'ריטלין' במהלך צום יום כיפור.

ונראה שגם באשר לנידון זה יש לחלק בין הפרעת קשב וריכוז המלווה בהיפראקטיביות (ADHD) לבין הפרעת קשב רגילה (ADD) וכן יש לחלק בין ריטלין המגיע בכמוסות לריטלין המגיע כנוזל ואבאר:

הנה כאשר אנו מכניסים לפה במהלך צום יום כיפור דבר שאינו ראוי לאכילה הרי שאין אנו עוברים על איסור תורה, מאחר ואין זה 'דרך אכילה' אך עדיין איסור דרבנן יש כאן, ואין להתיר איסור דרבנן אלא למי שמוגדר 'כחולה שאין בו סכנה'.

ולכן מי שיש לו הפרעת קשב וריכוז המלווה בהיפראקטיביות אשר לולי נטילת הריטלין אינו יכול לתפקד במידה סבירה, הרי שיש להחשיב זאת כ'חולי' ואף שאין בו סכנה מ"מ מותר לו לעבור על איסור דרבנן, ומאחר והתרופה היא לא 'דרך אכילה' הרי שיש להתיר לו ליטול תרופה זו אף במהלך צום יום הכיפורים.

אולם אם מדובר במי שיש לו רק הפרעת קשב וריכוז אשר לא מלווה בהיפראקטיביות, ומצליח לתפקד בצורה סבירה גם בלי הריטלין, ונותנים לו ריטלין רק ליתר ריכוז, יש לומר שאין זה מוגדר כ'חולי' ולכן אין לו ליטול 'ריטלין' במהלך יום כיפור (משום איסור 'אכילה' ולא משום גזירת 'שחיקת סממנים')

וזאת יש לדעת שהחלוקה הנ"ל בין ADHD לבין ADD, היא אינה גזירת הכתוב, ופעמים אף מי שאובחן רק כ-ADD יכול להיות מוגדר כ'חולה', והחלוקה הנ"ל היא רק בדרך 'סימן' ולא בדרך 'סיבה', ועיקר המדד הוא האם הוא מצליח לתפקד ולנהל סדר יום סביר גם לולי הריטלין, והריטלין ניתן רק ליתר ריכוז, או שאינו מצליח לתפקד ולנהל סדר יום סביר (וכמובן שאין לדמות ילדים ובני נוער למבוגרים וכל מקרה לגופו)

והייתי מציע סוג של 'אבן בוחן' לדעת להבחין בין מצב למצב והוא, למשל כאשר מדובר בתלמיד בית ספר, האם אנו נותנים לו את הריטלין רק בימי הלימודים, ובימי החופש נמנעים מלתת לו, או שאנו נותנים לו את הריטלין דבר יום ביומו, שבמקרה השני הרי זה מוכיח שגם בימי חופש שאינו צריך להתרכז מכל מקום נותנים לו את הריטלין וכנראה משום שאחרת התנהגותו קשה לו ולסביבתו (אמנם ילד מתחת לגיל בר מצווה אינו חייב לצום וזה פשוט[ה])

אמנם צריכים אנו לחלק גם בין ריטלין הניתן כנוזל (טיפות) לבין ריטלין הניטל בכמוסה (כדורים) וזאת על פי המבואר בשו"ת שבט הלוי[ו] שיש יותר מקום להקל בתרופה שאינה אוכל כלל לבין דבר מאכל או משקה שהוא פגום, ולכן בריטלין בנוזל שהוא נוזל מר הרי שיש להקל לקחתו רק למי שמוגדר כ'חולה' וזאת לפי האמור לעיל, אבל בריטלין הניטל בכמוסה, שאין זה מאכל כלל יש מקום להקל יותר גם למי שיש ספק אם להגדירו כ'חולה' אך הוא מרגיש שיש לו צורך לקחת את הריטלין, ובפרט אם על ידי כך יוכל יותר להתרכז ולכוון בתפילות היום הקדוש שאז הווי גם צורך מצווה.

אמנם כל זה מדובר אם יכול לבלוע את הכדור גם ללא מים, אבל אם הוא לא יכול לבלוע את הכדור ללא מים, אין היתר לשתות מים בשביל בליעת הכדור מאחר ושתיית המים עצמם כרוכה באיסור תורה (ואף אם מדובר על 'פחות מכשיעור') אלא צריך הוא לפגום את המים כדי שלא יהיה זה בגדר 'דרך אכילה' וכגון שיוסיף מלח למים, או שיכין לעצמו תה חזק ומר, ואז יוכל להשתמש במים אלו לצורך בליעת הכדור, אבל רק בתנאי שאכן הוא מוגדר 'כחולה' וזאת על פי המבואר לעיל לחלק בין מאכל ומשקה פגום לבין כמוסה רפואית שאינה מאכל כלל.

וה' יצילנו משגיאות.

א - שהשכרות היא מצב זמני ונגרם על ידי גורם חיצוני משא"כ הפרעת קשב וריכוז שהיא מצב קבוע ע"י גורם פנימי (חוסר איזון בין מוליכים עצביים אחדים באונה המצחית המוחית - מתוך ויקיפדיה)

ב - ויודע אני על אחד מחשובי הפוסקים בזמננו, שבתחילה החמיר בשאלה זו (לקיחת ריטלין בשבת) אך לאחר שאברך שיש לו 2 נערים עם הפרעות קשב וריכוז, תיאר לו היאך נראית השבת אצלו בבית ללא לקיחת ריטלין (סיוט) והיאך היא נראית עם לקיחת ריטלין (עונג) חזר בו וכעת מורה להקל בשאלה זו.

ג - קצות השלחן ח"ז סימן קל"ד בדי השלחן אות ז' עמוד י"ט.

ד - ועיין שו"ת 'מנחת אשר' ח"ג סימן כ"ג שהיכא שיש סברא נוספת להקל סמכינן על סברת הגר"ח נאה.

ה - ואף לגבי שאלת 'שחיקת סממנים' ניתן להקל יותר אצל ילדים ובפרט ילדים קטנים, שקטן לכל צרכיו נחשב כחולה שאין בו סכנה, וכבר דנו הפוסקים בהגדרת גיל 'קטן' ואכמ"ל.

ו - חלק י' סימן פ"ט, לגבי כדורים למניעת ווסת לכלה.

סיפור לשבת

הפושע המסוכן שהשתגע

סיפור נפלא סיפר רבי אליהו מני, רבה של העיר חברון לפני יותר ממאה שנה. הסיפור אירע בשנות ילדותו של הרב, בעיר בגדד שבעיראק, שם נולד והתגורר עד שעלה לארץ הקודש.

בבגדד היה ילד יהודי בשם מושיקו. מאז שהיה צעיר מאוד ידע מושיקו צרות וכאב. בלימודים הוא לא הצליח, הוריו היו עניים מרודים ואט אט הוא נפלט אל הרחוב והתחבר לנערים ריקים ופוחזים. כשגדל מעט הצטרף מושיקו לכנופיית פשע שפעלה בעיר, ושהיתה מורכבת בעיקר מערבים, אבל היו חברים בה גם כמה עבריינים יהודים שהתדרדרו אל עברי פי פחת, ולא בחלו בעושק, גזל ואפילו מעשי רצח בוצעו על ידם.

בכנופיה מצא מושיקו את שאהבה נפשו. כאן העריכו את זרועותיו השריריות ואת דיברו הגס. חבריו העבריינים קיבלו אותו כשווה בין שווים, גם אם 'לא היה לו ראש ללימודים', ולמרות שהוא לא הקפיד יתר על המידה לקיים את מצוות התורה. המעמד שלו היה טוב, וגם ה'עבודה' היתה חביבה עליו.

יום אחד הסתובב מושיקו בסמטאות הצדדיות של האזור היהודי בבגדד, מחפש אחר אשה זקנה או אדם צנום וכחוש, שממנו יוכל לשדוד בקלות את השעון ואת הארנק. יהודי העיר ידעו להיזהר ממושיקו ומחבריו, והשתדלו שלא לפגוש אותו בסמטאות צדדיות, אבל הוא היה מפתיע אותם פעם אחר פעם ושודד מהם את רכושם הדל.

באותה הפעם הבחין מושיקו במחזה קורע לב. אחד מחבריו לכנופיה, עבריין ערבי אלים ורע מעללים גרר אחריו ילד יהודי קטן, כשהוא חוסם את פיו בידו שאיש לא ישמע את בכיו של הילד, ומושך אותו אל מחוץ לעיר.

מושיקו חשב להפנות את מבטו לכיוון האחר ולעשות עצמו כמי שלא ראה ולא שמע שום דבר, אבל רחמיו נכמרו על הילד המסכן, והוא החליט לעקוב אחרי הערבי המרושע.

מחוץ לעיר נכנס הערבי אל תוך מערה קטנה, כשהוא נושא על כפיו את טרפו האנושי. מושיקו התלבט מעט, ולבסוף החליט שהוא אינו יכול לעמוד מהצד. הוא התקרב למערה, ונכנס בלאט כשבידו אבן כבדה. בעוד הערבי מנסה להשתלט על הילד המתפתל בידיו, הניף מושיקו את ידו והנחית מכת מוות על ראשו של הערבי שצנח ארצה ללא רוח חיים.

הילד המבוהל נלקח על ידו אל העיר ומיהר לרוץ לביתו, כשהוא בכלל לא מבין מה קרה פה ומי הוא המלאך המושיע שחילץ אותו מידיו של הערבי.

מושיקו שב לחבריו העבריינים, המשיך לשדוד ולגנוב, אבל המעשה הטוב שעשה הפיח רוח חיים יהודית בלבו, והוא החל לעסוק במחשבות על כך שאולי הוא לא נמצא במקום הנכון, ושבעצם עדיף לו לעזוב את הכנופיה ולחזור בתשובה שלמה.

לרגעים החליט שהוא עוזב את הכנופיה וחוזר למוטב, אבל אז נזכר שבעצם יש חוק בלתי כתוב בין העבריינים, הקובע שהכניסה לכנופיה היא חד צדדית אפשר להיכנס אליה, ולעולם אי אפשר לצאת ממנה. את חיי הפשע עוזבים רק בארון מתים, ידעו כולם, ומי שמנסה לעזוב את חיי הפשע לפני מותו, דואגים חבריו העבריינים לחסל אותו מחשש שהוא ילשין עליהם וימסור לרשויות עדות מפלילה אודותיהם.

באישון ליל הקיש מושיקו על דלת ביתו של הרב שהגה בתורה עד השעות הקטנות של הלילה. הרב פתח את הדלת ונדהם לגלות את העבריין המפורסם שעומד בכתפיים שחוחות ומבקש בנימוס להיכנס כדי לדבר עם הרב.

בתוך החדר סיפר מושיקו לרב על מה שקרה אתו, הוא סיפר לו על רצונו העז להיטיב את מעשיו ולחזור בתשובה שלמה, אבל גם את החשש שלו שחבריו העבריינים יהרגו אתו בלי להסס אם ידעו שהוא עזב את חיי הפשע. הרב שקע בהרהורים ולבסוף שאל את מושיקו: "אתה באמת באמת רוצה לעזוב את חיי הפשע? אתה מוכן לעשות כל מה שצריך כדי לחזור בתשובה?". מושיקו השיב בחיוב.

"שמע לעצתי, אמר לו הרב, מחר בבוקר תלך כהרגלך לפגוש את חבריך העבריינים, אבל כשהם יתחילו לדבר איתך, תעשה את עצמך כמי שיצא מדעתו. תציג את עצמך כאילם שנעתקה ממנו היכולת לדבר, ועל כל דבר שיאמרו לך תביט בפני המדבר במבט תמה ואטום, עד שכולם יהיו בטוחים שנסתרה בינתך. אם חבריך העבריינים יאמינו שאתה באמת משוגע, הם יניחו לך ולא תהיה להם סיבה לחשוש מפניך. כך תוכל לעזוב את חיי הפשע וגם לחיות בלי לחשוש מפניהם".

מושיקו שמע את עצת הרב והחליט לקבל אותה. למחרת המתה העיר כולה. "מושיקו העבריין השתגע", סיפרו כולם, "בטח קיבל עונש משמים על ההתנהגות העבריינית שלו".

ומושיקו ה'משוגע' הסתובב ברחובות, הילדים צחקו עליו זרקו עליו קצת אבנים, והוא נשאר בשלו, אינו מוציא הגה מפיו ורק מתבונן בכולם במבט שכולו אומר טמטום וטיפשות.

כשאף אחד לא ראה היה מושיקו לומד תורה, הוא היה מתפלל ומבקש מהקדוש ברוך הוא שיכפר לו על כל חטאיו, ויעזור לו להמשיך ולעבוד אותו בלב שלם. אחרי שנים אחדות נפטר מושיקו לבית עולמו, ואנשי החברה קדישא קברו אותו בקצה בית העלמין, בחלקה כמעט ריקה. אף אחד לא רוצה להיות קבור ליד העבריין שהשתגע בגלל חטאיו הכבדים, וכך נותר השטח שמסביב לקברו של מושיקו ריק. איש לא ידע על מעשיו הטובים.

עברו שנים, ורב העיר נפטר. תושבי העיר הגיעו הלוויה המונית, למרות מזג האוויר הסוער. כשהסתיימו ההספדים והחלו לנוע

המשך בעמוד הבא...

לעבר בית העלמין, החלו לרדת גשמים חזקים במיוחד, ואך בקושי הצליחו להגיע לבית העלמין, לחפור במהירות חלקת קבר ולהטמין את הרב בין רגבי האדמה הבוצית.

למחרת, כשהתבהרו השמים, הזדעזעו תושבי העיר לגלות שהרב נקבר בסמוך לקברו של מושיקו המשוגע. "הכיצד אירע לנו דבר כזה", תמהו הכל. הם ידעו והעריכו את גודל קדושתו של הרב, ולא הבינו איך קרה דבר כזה שבלי לשים לב הם קברו את הרב בסמוך לקברו של העבריין המשוגע.

רבני העיר צמו והתוודו על חטאתם, וביקשו שיגלו להם משמים מדוע ולמה קרה להם הדבר הנורא הזה.

בלילה הגיע הרב בחלום לרבני העיר, וגילתה להם את האמת על מושיקו, שבאמת לא היה משוגע אלא בעל תשובה גמור, שכיפר על כל חטאיו, זיכך את נשמתו ולמעשה היה צדיק גמור באחרית ימיו.

מהסיפור הזה אנחנו לומדים שני דברים חשובים: קודם כל אנחנו לומדים שסוף הכבוד לבוא, וגם אם בימי חייו איש לא העריך את מעשיו של מושיקו, איש לא ידע שהוא הקריב את כל כולו כדי לכפר על חטאיו ולחזור בתשובה שלמה, אבל אחרי מותו התברר לכולם גודל קדושתו וצדקותו.

דבר נוסף שאנחנו לומדים מהסיפור הזה הוא שכל אדם, ואפילו עבריין גמור, שודד ורוצח, יכול לשנות את דרכיו ולכפר על חטאיו החמורים. והלוואי שנזכה כולנו לשוב בתשובה שלמה, ולהתקרב לאבינו שבשמים. ויפה תשובה בכל שעה..■

שביבים / שאול שיף

"ואפילו לא קמצוץ של טבק"

סיפר הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצ"ל:

בוקר אחד, בצעירותו של מרן בעל החפץ חיים כאשר הוא נכנס לבית הכנסת בעיירתו ראדין, הוא ראה שהמתפללים מביטים לעבר אדם מסוים והם צוחקים ומחייכים. לשמחה מה זו עושה? תמה הח"ח. הוא הביט וראה, והבין את אשר התרחש.

בליל אמש, אחד מיושבי בית הכנסת הכעיס את "אברהמ'ל דער משוגינער" [המשוגע של העיירה], היה זה בין מנחה לערבית, האיש חילק טבק לכל המתפללים, ולאברהמ'ל לא נתן. אברהמ'ל כעס בצדק והכריז "מה אתה חושב שאין בידי להשיג הרחת טבק, אתה עוד תראה!". ואברהמ'ל אומר ועושה. הוא יצא בזעם מבית הכנסת והחל ללכת רגלי לעיירה הסמוכה - איישישוק. הוא צעד עשרה ק"מ עד לאיישישוק, דפק אצל אחד מידידיו וקיבל קמצוץ טבק. הידק את שתי אצבעותיו לשמור על קמצוץ הטבק, ומיד החל את דרכו חזרה לראדין במהלך כל הלילה. ממש עתה, לפני רגעים ספורים, בסיום תפילת שחרית, הוא נכנס תשוש ועייף כשבגדיו מלוכלכים בבוץ, אך כולו צוהל ושמח. בין אצבעותיו היו דבוקים גרגירי הרחת הטבק: "הנה!, הנה יש לי!" הוא מראה לכל את הטבק....

ילדי בית הכנסת שהיו עדים לכל המתרחש, החלו להתגרות בו. ניסו להוציא את הטבק מבין אצבעותיו, והנה הוא בורח מהם. הם רצים אחריו מסביב לבימה, וכולם צוחקים: "הנה הלך לו המשוגע קילומטרים כדי להשיג הרחת טבק מועטת"....

הח"ח שמע את הדברים הרהר קמעא, ופניו העלו תוגה: "ואנחנו?, ואנחנו?", הוא מגיב. כוונתו לא הובנה עד שהח"ח הוציא גמרא מסכת חגיגה, שם מתואר המרחק העצום בין עולמינו לבין העולמות הרוחניים [הכוונה היא למרחק רוחני שמסומל במרחק פיזי], כך מתארים שם חז"ל (חגיגה יג ע"א):

"והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע. למעלה מהן חיות הקדש, רגלי החיות כנגד כולם, קרסולי החיות כנגד כולן, שוקי החיות כנגד כולן, רכובי החיות כנגד כולן, ירכי החיות כנגד כולן, גופי החיות כנגד כולן, צוארי החיות כנגד כולן, ראשי החיות כנגד כולן, קרני החיות כנגד כולן, למעלה מהן כסא כבוד, רגלי כסא הכבוד כנגד כולן, כסא הכבוד כנגד כולן, ומלך רם ונשא שוכן עליהם".

הגביה מרן הח"ח את קולו ודמעה זלגה מעינו: הוא, אברהמ'ל הלך עשרות ק"מ וקיבל לפחות קמצוץ טבק, אמנם הוא התלכלך והתאבק והביא איתו דבר מגוחך, אך לפחות הוא הביא אתו משהו, אך כמה אנשים יש שהגיעו ממרחק רב כל כך - מהרקיע עד לארץ - ושבים בחזרה את כל הדרך ולא מביאים עימם גם לא קמצוץ טבק...

נשמות ישראל שנחצבו מתחת כיסא הכבוד יוצאות לדרך ארוכה מאוד, כשבסופה הם שבים למקורם, האם אנו דואגים שהיא תחזור מלאה? "מה הבאת"? נישאל לעתיד לבוא, על מה נספר - על קמצוץ טבק? עכשיו הזמן להשקיע בנשמה. תמיד מאוחר, אך אף פעם לא מאוחר מדי.

לימוד תורה מבראשית

/ הרה"ח ר' יצחק ברבר

הגאון ר' דוד פוברסקי זצ"ל מראשי ישיבת פוניבז' זכה עד סוף ימיו [נפטר בגיל תשעים ושבע] להרביץ תורה בישיבה מתוך מסירות נפש. בשנותיו האחרונות ראו בו שהוא מזדקן אך עבודתו נשארה ללא שינוי. הוא התנהג כמו באותם ימים שהיה בן 56.מהיכן לקח את הכוחות העצומים האלה? על כך השיבו בניו בהספד שספדו לו: "תלמיד חכם שמלא וגדוש בתורה, גופו הופך לגוף אחר. יהודי שלומד תורה גופו משתנה, והתורה משמרת אותו". וכבר כתב החתם סופר בתשובה ש"כל מה שהרופאים עושים בדיקות על גוף של גוי אין למסקנות אלו שום שייכות ליהודי, כי גוף של יהודי זו מציאות אחרת". ר' דוד אמר פעם שההבדל בינו לבין ר' חיים שמואלביץ זצ"ל [שניהם למדו יחד בישיבת מיר] שר' חיים היה דואג לבריאותו וישן כראוי ואח"כ לומד בהתמדה נפלאה יותר מעשר שעות ברציפות, ואילו הוא, לא היה נזהר

על בריאותו ובשל כך תמיד הרגיש חלישות הגוף, והפלא הוא שדווקא ר׳ דוד זכה לאריכות ימים מופלגת, והרביץ תורה כמעט שבעים שנה. באחד הלילות עלה חום גופו עד שלא היה מסוגל להירדם. הוא לקח כדור הרגעה ונרדם. בשעה שלוש לפנות בוקר התיצב כהרגלו ללכת לישיבה.שאלוהו בניו: ״אבא, להיכן תלך״? השיבם ״לישיבה״. ״אבל הינך חולה?״ אמר להם: ״אני מוכרח ללכת לישיבה״. ולא פנה להפצרותיהם והכין עצמו ללכת לישיבה. שאלוהו הבנים: ״ילמדנו אבינו מדוע כה עז חפצו ללכת לישיבה אף בימי חוליו?״ שתק, חיכה מעט, ואז סיפר להם:״בעיר מולדתי התגוררה אישה חולנית מאד. בערב יו״כ לא הסכימה אף לעלות בדעתה שלא תצום ביום הקדוש, גם אחר שהרופאים שבדקוה, פסקו שעליה לאכול ואסור לה לצום, סירבה לשמוע על כך. החליטו קרוביה להזמין פרופסור גדול בעל שם ומפורסם, אולי ממנו תקבל את הדין. הוא בדק את מצבה החמור ופסק שאסור לה לצום, אולם בראותו את סירובה הנמרץ שינה דעתו והפתיע את כולם באומרו: ״אסור לה לאכול, וחייבת לצום״. לתמיהת קרובי משפחתה הסביר ״כי יותר סכנת נפשות נשקפת לה באם תאכל מאשר תצום״. ״גם אני״, הפטיר ר׳ דוד ״אם לא אלך לישיבה תהיה זו עבורי סכנה יותר גדולה מאשר אם אלך״. התורה נהפכה לטבע אצלו והיא הייתה בריאות גופו.

❋❋❋

כה סיפר ר׳ חיים זיצ״יק זצ״ל מתקופתו בסיביר: סופחתי לקבוצה שעבדה בהרכבת טנקים, ההספק היומי שנדרש היה שלושים ושש טנקים ליום! התנאים היו איומים. קיבלנו חמש מאות גרם לחם ליום, ופעם בשבוע מי מרק דלוחים. הגויים ניחמו עצמם בדרך משלהם, הם שתו לשוכרה ספירט מכוניות, ועישנו עלי עשב מיובשים. אנשים לא החזיקו מעמד ומתו מתת תזונה כזבובים. מהרכבת טנקים, עברנו לסלילת כבישים בביצות. נכנסנו עד הצוואר במים כדי לבנות גשרים. היו אלו חיי בלהות. היינו מוזנחים, לגופינו עטינו מלבושים קרועים שלא חיממו את בשרינו בקור הצורב, חשנו מותשים עד אובדן הכוחות. המים בשטח לא היו ראויים לשתיה כי היו מעופשים ומורעלים. נאלצנו להביא מים בדליים ממעין ביער שהיה רחוק כשלושה ק״מ מהמחנה. יום אחד התנדבתי ללכת להביא מים מהיער. עשיתי זאת כי נודע לי שמאחורי היער ישנו כפר בו דרים יהודים. הלכתי למעין והמשכתי לעבר הכפר. נקשתי בדלת הראשונה שנקרתה בדרכי.בעלת הבית פתחה, בראותה אותי כה נבהלה. אני מתאר לעצמי כיצד נראיתי לעיניה. היא הושיטה לעברי פרוסת לחם שהיה נחשב אז לאוצר זהב, אבל אני אמרתי לה: ״אני יהודי, אני לא רוצה לחם, אני רוצה ספר...״ היא קראה לבעלה שאמר לי: ״ראה, יש בידי ספר אחד בלבד, גמרא קטנה נדרים ונזיר, ובעיתות הפנאי אני לומד בה, סוף סוף גם אני יהודי!״. בכיתי לפניו: ״תן לי לפחות דף, אל תשאיר אותי כך״. הוא ריחם עלי וחצה את הכרך לשניים ונתן לי מסכת נדרים. מרוב שמחה כמעט שרקדתי עם הדליים עד ששבתי למחנה. יום אחד עבדנו בניסור עצים, והפועלים לא השגיחו - חיי אדם לא נחשבו שם - ולפתע נחת ענף ענק על ראשי. נפלתי, דם רב זב ממני. זה היה נורא, כשנשאו אותי לבית החולים התחננתי: ״אנא עברו נא ליד בקתתי״. נכנסתי לביקתה שטוף דם ומלא אימה, ונטלתי עימי את הגמרא היקרה אותה החבאתי מתחת לבגדי, וכך נשאו אותי לבית החולים, כי גם כשאדם מובל לבית חולים אל לו לשכוח שהחולי האמיתי, הנצחי, הוא חוליה של הנשמה, והתרופה היחידה והבלעדית היא ״דף הגמרא״!

❋❋❋

בין יהודי ליטא הילכה אגדה על שלשה תלמידים מיוחדים שהיו בישיבתו של ר׳ חיים בוולוז׳ין. אחד היה יחסן, נצר למשפחה שמנתה שבעה דורות של רבנים, השני היה מובחר בנימוסין ומחונן במידות טובות, והשלישי היה חריף ושקדן עצום בתורה. לימים נתפסו שלשת התלמידים לרוח ההשכלה, עזבו את הישיבה ויצאו לתרבות רעה. הרבה דמעות שפך עליהם ראש הישיבה ר׳ חיים ונפשו מאנה להינחם. בא אליו רבו הגר״א בחלום ואמר לו: ״כזאת תאכל חרב ההשכלה, זכות אבות לא תעמוד ליחסנים כי כולנו בני אברהם יצחק ויעקב, גם מידות טובות אינן תרים מפורענות, כי מידות טובות אינן מיוחדות רק לעם ישראל, רק זכות התורה לבדה היא שתעמוד ליהודי להציל נפשו שלא יכרת מענף עץ החיים, ומי שהרגיש פעם את מתיקות התורה, מובטחני שתעמוד להגן עליו מרדת שחת״. עברו שנים רבות, ר׳ חיים חקר לגורלם, ונודע לו כי התלמיד היחסן שכח תפארת משפחתו והתבולל בין עמי הארץ. השני התמסר לתורת הפילוסופיה עד שהמיר דתו רח״ל, ואילו השלישי עשה חיל בלימודיו באוניברסיטה ועלה לדרגת פרופסור, אך כדי לקבל תואר זה היה עליו להמיר דתו. הוא התחמק, אך כשלחצו עליו, ביקש ארכה של שלושה ימים, ואז ברח ממקומו, ויתר על הכבוד, והחליט לעלות לארץ ישראל. בדרכו נכנס אל רבו בוולוז׳ין, ר׳ חיים קיבלו בזרועות פתוחות, ושאלו: ״בני, מי הצילך מן חטא?״ השיב התלמיד ״נזדמן לי לעבור בעיר מגורי באישון ליל על פני בית יהודי, ומן הבית בקע קול לימוד תורה בניגון משתפך, נצמדתי למקום. הצלילים שהדהדו באוזני נצטיירו בדמיוני כאילו התורה בוכה על שנטשתיה. באותה שעה חלחלו בליבי הרהורי תשובה, וכך הגעתי עד הלום...״ וכה התבטא ה״משגיח״ ממיר ר׳ ירוחם זצ״ל: ״מי שזוכה ללמוד תורה צריך לרקוד כל הזמן משמחה, אבל מאחר וצריך ללמוד_ ממילא אין אפשרות לרקוד״...

■ עץ פרי עושה פרי (א׳,י״א)

ומובא ברש״י: שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא: ״ותוצא הארץ וגו׳ ועץ עושה פרי״ ולא העץ פרי. לפיכך, כשנתקלל האדם על עוונו נפקדה גם היא על עוונה ונתקללה .

ומקשים המפרשים, מדוע לא נענשה האדמה מיד כשחטאה ושינתה מציווי השם יתברך, אלא רק לכשנתקלל האדם על עוונו?

המהר״ם שיף [חולין ס׳] מתרץ, כי כשחטאה האדמה ביום השלישי ושינתה מציוויו של השי״ת, עדיין לא היה ניכר השינוי, שהרי על פתח הקרקע עמדו האילנות והדשאים ולא יצאו עד היום השישי, שאזבא אדם הראשון וביקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו האילנות [רש״י ב׳, ה׳] וניכר החטא ונהייתה האדמה ראויה לעונש. נמצא שגם האדם וגם האדמה נהיו ראויים לעונש ביום ו׳.

■

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל: gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net